

שבת טיש

מתוך סדרת ספרי "שבת טיש"

ספורים ואגדות פנינים ופרפראות מדות והליכות

פנינים

לכן אמר הנני נתן (כו, יב) - בגימטריה פינחס בראשית בראשית הכהן, וכן פי עם קדוש אתה, וכן וישמע משה ויטב בעיניו. לרמז על מעשה פינחס והברית שזכה לה. (כפתור ופרח)

הנני נתן לו את-בריתי שלום (שם) - שלום נוסטריקון שלום ואין למו מכשול, וכן שלא למות ללא הנא"ו שהיא קטועה, כדי לרמז שפינחס הוא אליהו ולא מת. ואם הנא"ו הקטועה נקראת כמו יו"ד, נקראת התבה שלים בגימטריה ש"פ, כי מזמן פינחס שמשו ש"פ כהנים גדולים בבקעה, שמונים בבית המקדש הראשון, ושלוש מאות בשני. (ספרים)

שאו את-ראש כל-עדת בני-ישראל (כו, ב) - נמנו כאן ששים וחמש משפחות בשבטים, כנגד האותיות של השמות אברהם יצחק ישראל, ראובן שמעון לוי יהודה יששכר זבולון דן נפתלי גד אשר יוסף בנימין. (שומר אמונים)

וצלפחד בן-חפר לא-היו לו בנים כי אס-בנות (כו, ג) - נרמז כאן מה שדרשו את דברי חז"ל בת תחלה סמן יפה לבנים, שהאדם הנמצא בכל-דרגה שהיא, צריך לדעת שעדיין הוא בבחינת בת, ואז הוא סמן יפה לבנים ויעלה מדרגה לדרגה הנקראת בנים, וזו הפנה וצלפחד לא-היו לו בנים כי אס-בנות, שתמיד צריך להחשיב עצמו שעדיין לא הגיע לדרגה הגבוהה, ואף שמות חמש בנותיו מרמזים על העליה שצריך לשאף תמיד, מחלה - נוסטריקון מחפה להוסיף המצות, מחפה כלמד התורה, ונעה - ומצפה נחלת עבדי ה', חגלה - חסדים גומל לכל-החכמים, מלכה - מכין להם כל-הצדק, וכן מכניסם לביתו כל-הימים, ותרצה - וזוכר תמיד רב צער השכינה, וכן מחלה מלשון בקשת מחילה ומחלה עצמו לעבודת קונו, חגלה - חג לה, ומלכה שנומלך עם קונו ועושה תמיד את-רצונו. (ויאמר שאול)

אחות נחלה (כו, ז) - נחלה נוסטריקון נפשנו חפחה לה, פי עלידי תפלה ודבקות בה, זוכים לשפע ונחלה בלי מצרים. (אזור אליהו)

ביום השמיני עצרת תהיה לכם (כט, לה) - יום בגימטריה 56 ומחציתו 28 שהוא חצי תבת לכה"ה, כי חצי לכם וחצי לה. (רעיונות נתן)

ספורים בפרשה

פינחס בראשית בראשית הכהן (כו, יא) פשה רבי שמואל מליובאוויטש ילד כבן שבע-שמונה, שחק עם חבר בשם פינחס מלסוב, שהיה נכדו של רבי הלל מפריטש בעל "פלא הרמון". המשחק היה בבאר מים שעמדה בחצר, מעליה היו תלוי אסל עם שני דליים, והשניים השתעשעו בירידה ועליה בדליים. במהלך המשחק, ירד הילד שמואל בדלי למטה, אולם חברו התל בו ולא העלה אותו במסכם על-ידי הכבדה על הדלי שכנגדו. הילד פרץ בבכי אולם לא היה בכחו לעלות, עד שבאו אנשים לשאב מים מהבאר והעלוהו משם. לאחר זמן, פגש את חברו פינחס ואמר לו בחדוד: "שים לבך לדבר זה. פרשות חקת ובלק מחברות לעתים (בחוץ לארץ, ובעדת בני תימן גם בארץ-ישראל), וכן גם הפרשות מטות ומסעי, אולם פינחס שביניהן אינו מחבר לעולם לא לפרשה שלפניו ולא לאחריו. יודע אתה מה הטעם לכך? מפני שפינחס הוא דוקרני ועוקצני, ואי-אפשר להתחבר אליו..." עברו שנים, ורבי שמואל - הוא המהר"ש, עלה על פס הנהגת חסידי ליובאוויטש על-מקום אביו ה"צמח צדק". יום אחד הגיע אליו ר' פינחס מלסוב הלך, וידו מנעה, וספר כי נקלע לסכסוך עם פלוני, ובקש מהרבי שיחלץ לעזרתו ויעמד לימינו. נאנח הרבי ואמר לו: "הלא כבר אמרתי לך שפינחס הוא דוקרני..."

בקנאו את-קנאתי בתוכם (שם)

רבי הלל ויטקינד ראש ישיבת נובהרדוק, נסע פעם ללונדון כדי לגייס משאבים לישיבתו, ובין השאר נכנס לביתו של אחד מגדולי הנגידים בעיר, שהיה תומך קבוע בישיבתו. בהמתינו להכנס אליו, ראה על הקיר תמונת שחץ, ובלי לחשב פעמים נגש ותלש את התמונה מהקיר. לאחר זמורה יצא הנגיד אליו, ובשחש בחסרון התמונה הגדולה שעל הקיר, הבין מיד את הנעשה ופנה לאורחו: "אין זה נאה המעשה אשר עשית". ורבי הלל ענה בעז: "והאם לתלות תמונה כזו, זה מעשה יאה"? קבל האיש את הדברים, אולם תמה: "אולם מדוע לא שאלת אותי טרם תלשתי את התמונה"? ונדהם לשמע התשובה: "והאם אתה שאלת אותי לפני-כן"? אל רבי הלל התלזה תלמיד אחד, והוא הביט במחזה בתדהמה, אולם תדהמתו גדלה שבעתים, כאשר הנגיד רשם המחאה על-סך כפול ומקפל בתרומה...

את-קרבני לחמי לאשי ריח ניחחי (כו, ב)

אל המגיד רבי אברהם מטריסק היו מגיעים חסידים רבים בכל-עת, והוא דאג למאכליהם בדרחבה. לעתים התאספו במחצתו מאות ואלפים, וההוצאות גדלו לא-יערף, עד שהרבי נעשה בעלי-חוב גדול. נכנסו אליו כמה מנכבדי הקהל ותמהו בפניו לשם מה הוא מחלק מאכלים כה רבים לחסידיו, ואחר-כך הוא נאלץ לבקש מהם מעות כדי לשלם את-חובותיו, והרי טוב יותר לצמצם את ההוצאות ולא יצטרך לשלם החובות. בתחלה לא השיב הרבי מאומה לדבריהם, אולם לאחר שנכנסו אליו שוב בדבר אמר: "הרי בזמן שבית-המקדש היה קיים, היה קרבנו של אדם מכפר עליו. ועכשו שאנו בגלות, שלחנו של-אדם מכפר עליו. וכן מקבאר אני את הפסוק את-קרבני - הקרבן שלי, 'לחמי לאשי' - הוא עלידי נתינת לחם לאנשים הבאים אלי, ובזה יהיה 'ריח ניחחי' - ויתקבל לרצון לפני ה'..."

היה היה

צורר את המדינים - הבא להרגך השכם להרגו

מגדולי חכמי ירושלים היה רבי יצחק קובו, ששמש כשד"ר של ירושלים, ובערב ימיו התמנה לראשון לציון על-מקומו של הרב אצל, רבי חיים אברהם גאנין. עוד בצעירותו יצא רבי יצחק לארצות נכר מתוך רצון להתפרסם ביסורי גלות ולזכור נפשו, ובמסעו הגיע לפולין, שם שמע את הספור הבא, אותו ספר לרבי שלמה גבריאל רוזנטל מקוליב, מחשובי מופסי תולדות הצדיקים.

"את הספור שמעתי בהיותי בארצות אשכנז", פתח ה'ראשון לציון' את ספורו באזני בן-שיחו, "והמספר היה בעל-המעשה בעצמו, חכם אשכנזי זקן ובא בימים. הלה היה מרביץ תורה מפלג ועמד בראש ישיבה גדולה בעירו, בה למדו תלמידים רבים. אולם פשם שאין ברום כלא קוצים ואי-אפשר לבר בלי תבן, יצא מכתלי ישיבתו תלמיד שאינו הגון שהתחמץ ויצא לתרבות-רעה. התלמיד היה בעל מדות משהותות ורע-לב, וכיון שנפשו היתה חומדת ממון בלי שעור וגבול, ישב בפרשת דרכים ונעשה לסטים המלססם את-הבריות. באותם ימים, היתה פולין ודועה ביערות רחבי-ידים ובעלי עצים עבתיים, ובעל-פרחם נאלצו עוברים ושבים לעשות את דרכם כפנדריה דרך היערות הסבוכים. בפתחו של אחד היערות הללו, ישב אותו תלמיד, שבינתים גדל את שערו פרא ונראה היה כשודר עדינפש מבטן ומלכה. בינתים התהפך גלגלו של הרב הזקן, מיטיביו ותומכיו ירדו מנכסיהם, והוא נאלץ לסגור בצער את שעריו וישיבתו. הלחץ זה הדחיק נתן בו את-אותותיו, עד שנאלץ לטל את מקל הנדודים, והחל לחזר על פתחי תלמידיו כדי לקבץ עליהם כסוים נכבד, עמו קנה לכלכל את-ישיבתו כבוד. מכתת הזקן את-רגליו בדרכים לא-דרכים, פניו מתפרקמים פשולי הקדירה עקב היותו נצרך לבריות, אך ההכרח לא יגנה. והנה עברו חדשים מספר, ובצורו הצטברו מאתים זהובים אותם אסף בעמל רב, ופרוטה לפרוטה הצטרפה להשבון גדול. 'השעה כשרה לשוב הביתה', חשב בלבו, שכן עיפה נפשו מטלטולי הדרכים, והוא שם פעמיו בדיצה לעבר עיר מגוריו.

פוסע הרב בנחת בואכה היערה, ולפתע שד ושכר. רואה הוא לנגדו שודד גברתן ורחב כתפיים, שער פרוע ועיניו נוקבות, ורובה גדול תלוי על-כתפיו. החל הרב רועד בכל-גופו, ובשפתים מבלבנות החל לומר את מלות הודו. היטב ידע כי גורלו נחרץ, שכן שמעם של שודדי הדרכים המלססמים את-הבריות הגיע גם לאזניו, וידע כי אין רחמים בלכם האטמים. אולם מה התפלא לפתע לראות, כיצד ארשת פניו של השודד משתנית בבת-אחת, ותחת תאווה הרצח שהיתה נסוכה על-פניו, חיכו עיניו ברה, ואף קומתו התמירה השתווקה אליו בקדה עמקה. "שלום עליך רבי ומורי!" קדם השודד את פני הרב, והוא לא ידע את-נפשו. "מי אתה?" שאל בתדהמה, והלה נקב בשמו וספר כי יצק מים על-ידייו וקבל תורה מפיהו בישיבתו. תונתו של הרב התהפכה ברגע לשמחה, והקלה עצומה התפשטה בלבו. השנים התלשבו בצדי הדרכים, והפליגו בשיחה ארפה פה ספר כל אחד את קורותיו במשך השנים שחלפו מאז. אולם לפתע, שב התלמיד להיות שודד אכזר, וברגע אחד קם וקרא אל-קרבתו בקול מקפיד: "קום והתוודא אל-אלוקיך, כי הגיעה שעתך למות". בהלה אחזה את-הרב, ובקול בוכים שאל: "מדוע אתה מבקש לרצחני נפש? מה פשעי ומה חטאתי?" והלה אמר: "לשוא הנסה להתחנן בפני, כי אינך שונה מכל העוברים ושבים שנפלו ביד בועזרים כאן. והרי זו פרנסתי וזו מלאכתי, ואיני נושא פנים לאיש, גם לא לרבי משכב הימים". הרב הביט בעיניו הרצחניות של תלמידו לשעבר, והבין מיד כי נקלע לעסק-פיש. הוא חש היטב כי לשוא יכלה את-זמנו וכוחותיו כדי להתחנן על-נפשו, ובאי-אונים החל להתודות טרם תפדו נשמתו ותעלה השמימה. לפתע נצנצה מחשבה נועזת במחו, וכיון שלא היתה לו בררה אחרת, החליט לנסותה. "ראה נא", פנה לתלמידו בקול מפיס, "הרי יודע אתה בודאי את האסור החמור של רציחה, ויחד עש-זאת זוכר אתה פנראה מה שדרשו חז"ל על-הפסוק 'צורר את-המדינים והחיתם אותם' - 'הבא להרגך השכם להרגו'. הבה ואתן לך עצה הגונה, כדי שתוכל להציל מהאסור החמור של גטילת נפש, באמתלה שאני קמות עליך להרגך ואתה נאלצת להתגונן ממני, ואין בך שום אשמה". הרב עצר לרגע, והמשיך: "אתה תשב על הסלע, ואני אבוא מאחוריך ואתן לך מכה במקל הדרכים אשר ביד, ואז תוכל לקום ולהרג אותי כדי המבקש להציל ממבקש רעתו". לשמע ההצעה, פרי השודד בצחוק רם. "הרי אתה איש זקן וחלוש, ואני בעל-כח וחסון. וכיצד מעלה אתה על דעתך להפנותי?" וכיון שלבו טוב היה עליו ובטח בכוו הגדול, נעתר לבקשת הרב. יושב השודד על-הסלע, ומאחוריו מגיח הרב הזקן כשבידו משה הנדודים, מקל עץ חזק וטבעת של ברזל קבועה לו בראשו. בתפלה חרישית על-שפתיו, אחז הרב במקלו בידים איתנות, ובעוזו ממלמל ומתחנן לה: "זכרני נא וחזקני נא אף הפעם הנה, הניף את-המטה והנחיתו במהירות בצדעי ראשו של-השודד. הפרץ הגקשה שבראש המטה הכה ברתתו של הלה מכה אנושה, ולמרבית הפלא התמוטט השודד הגברתן בבת-אחת וקרס תחתיו. הרים הרב את-עיניו השמימה, ואף שהשטער על שנאלץ להרג כמו ידיו את תלמידו לשעבר, ידע כי בהתר עשה את-הדבר, והתקם בו 'ההכמה תחיה בעליה'. בלב כבד הביא הרב את השודד לקבר ושראל והתפלל רבות לעליו נשמתו המענה ולתקונה השלם". רבי יצחק ה'ראשון לציון' סים את ספורו הנפלא, והוסיף: "ואותו רב ישיש שעמו ארע המעשה, ספר לי בעצמו את-הדבר, וקיים בכך את דברי חז"ל 'הבא להרגך השכם להרגו'".

מאורות

רבי **תנחום פריוסף הירושלמי** זצ"ל
ליום ההוללה כ"א בתמוז ה' אלפים נ"א

מגדולי חכמי דורו, פרשן המקרא ומלא מדע וחקמה. משערים שהתגורר בירושלים, וממנה הגר למצרים לאחר פלישת המונגולים לארץ ישראל, אולם יש הטוענים שקבל לא היה בארץ, ואת הפני ירושלמי ירש מאבותיו. במצרים חבר באור על המקרא בפשט ודקדוק הלשון, ולכן מכנים אותו 'אבן-עזרא של המזרח'. ערך מלון נרחב על 'משנה תורה' לרמב"ם אותו העריך מאד, ובטעות כתבו שהכירו בילדותו, והאמת שנולד אחרי מותו. למעשה זהו מלון עברי-ערבי, ונפרט בו בקיאות גדולה בתורה ובכל מקצועות החקמה, ומשקעים בו גם מנהגים והליכות של חיי היהודים במצרים בימים ההם. לפני כשמונה מאות שנה, חבורו נכתבו בערבית-יהודית בשפה נמלצת, שכן זו היתה השפה הרגילה בימיו, אולם הוא הצר על הזנחת לשון-הקדש, וכתב: "כי כל אמה מאמות העולם אין לה מציאות כי אם בלשונה, ואין לה משוואת אלא בשפתה". רגלים לרבר, כי הרמב"ם הוא שוודו לעסק בבאור כתבי הקדש ופרושם, ביחוד ליהודי המזרח דוברי הערבית. בעניינותו הגדולה לא התפרסם פרושו לתנ"ך בחייו, ורק חלקים ממנו השתמרו. בשנים האחרונות החלו לתרגם חלק מפרושייו ללשון-הקדש, וביניהם יצא לאור רק פרושו לספר תרי"ג-עשר. מבני משפחתו ידוע על בנו המשורר רבי יוסף, והוא שחרת על מצבת אביו בפוסטאט שבמצרים, היא קהיר של ימינו: "נגנו בקבר זה איש כל שבח אוסף, ראש הזמן תנחום בן הגביר יוסף".

יוסיף דעת

ארץ ישראל התחלקה לנחלותיה באמצעות גורל כמובא בפרשתו, וכך גם נבחרו שיערי יום הכיפורים בגורל, וכן הבכורים העודפים על הלוויים, שבעים הזקנים, כ"ד משמרות כהנה, וגורלות נוספות מובאות במקרא לרבות גורל חמנו והמלחים של יונה הנביא. אחד הגורלות הידועים, שעל-פיו יכול האדם לקבוע החלטות גורליות בחייו, מובא בשם 'גורל הגר' והוא נערך בתנ"ך בעל עמודות כפולות בסדר זה: 'קח ספר של חמישה חומשי תורה שיהיה מונח מכל טעות, ובלי תרגום והפסדה - כמו נ"ך, והנח את אצבע הקטנה הנקראת זרת של יד ימין על התיבות 'זה ספר תולדות אדם' שבפרשת בראשית, ואצבע קטנה הנקראת זרת של יד שמאל על התיבות 'לעני כל ישראל', שבפרשת וזאת הברכה, ושאר האצבעות בצדי הספר. ובאצבע אגודל של שתי הידיים תפתח את הספר בלי כוונה. ותמנה ממקום הפתיחה שבעה עמודים, ובעמוד של דף הדיבועי שהוא עמוד השמיני מצדו השני, תספור שבע שורות, ובשורה השמינית תספור שבע תיבות, ואחריהן תביט על העניין המבואר, ותדמה עניין אל-עניין, וסדר דומה לכך מובא גם בספר 'לקוט הגורלות'. בגורל זה השתמשו רבים מגדולי הדורות האחרונים, בהם 'החפץ חיים' וגדולי ילעזר וקבעו על-פיו את הליכותיהם, אולם לפי הגרסה מיוחס הגורל בטעות אל הגר"א מוילנא, ובאמת מקורו מחכמי הספרדים בעלי הקבלה שקדמו לו, שכן אין לגורל שום חזו כספרי הגר"א ותלמידיו, ומועילם לא שמענו על אחד מתלמידיו שהשתמש בו עד זמנו של 'החפץ חיים'. הגורל מוזכר כבר ביומנו של רבי שמואל שאול סרירו מפאס שנפטר כבר בשנת תט"ו, וערך גורל כזה לאחר רדיפות שעבר, וכן נדפס גורל כזה בשם 'גורל קודש של רבי חיים ויטאל', אחרים שיערו, כי פרסום הגורל נעשה בידי רבי אליהו האתומי מאיזמיר 'השבע מוסר', ובעטות החלפו אליהו באלהי. דעת הרמב"ם לא היתה נוחה מעריכת גורלות כאלו, שכן 'תמים תהיה עם ה' אלוהיך'.

וְלֹא־נִתַּר מִהֶם אִישׁ

בשכונת 'שערי חסד' המעטירה שפירושלים של־מעלה, התגורר בדור הקודם יהודי בא בימים שהפליג בשנים עד קרוב למאה שנה, ושמו רבי מרדכי הכהן קמינצקי. הליכותיו של האיש מהיום ספר מוסר על חשיבות הזמן, והצדק ליקר כל־רגע מחיינו. למרות זקנותו המפלגת, היה מלא מרץ וחיוניות בעלם צעיר, ושמר בקפדנות על סדר יומו שהחל בשעה אחת בלילה, בשעה שרבים עדיין לא סימו את יומם הקודם וטרם פנו לעלות על־יצועם לשנת הלילה. "אצלם עדיין אתמול", אמר פעם לאחד ממלכיו שהלך עמו לבית־המדרש בהרגלו באישון לילה, "ואלו אצלי כבר יום המחר..."

סדר היום הקבוע החל באמור בשעה אחת בלילה. אז היה מתגבר בארי ומזנק ממשכבו, ובשעה שתים כבר היה ישוב על־מקומו בבית־המדרש, והנה בתורה כל הלילה. מאומה לא עצר אותו, לא עצר שהבריטים הטילו, לא רוחות סערה וזילות מקפאיים, לא פגזים בעת המאורעות ולא חלי וזקנה, וכחלל אמיץ עמד על־משמרתו בכל־עת. לעתים היה נעצר בלילה בידו חילים אנגליים, והללו היו תמהים למראה שוטטותו של הזקן היהודי באישון לילה. "ויר דו יו גואוי? שאלוהו הללו באנגלית, והוא רק מלה אחת ידע: "סינגוה!" המשמש לבית־הכנסת בשפות רבות, והחללים היו מיד נרתעים ממנו ביראת כבוד ומפנים לו את־הדרך אל בית־הכנסת. היה פעם באשר קצין בריטי רס־דרג שהתהלך בחצות העיר עם חיליו, עצרו בדרכו, והתרחש כה עמקות מדמותו האצילה, עד שנעמד דם והצדיע לפניו בכבוד וחשיבות. ואף לא הסתפק בכך, עד שצוה על פלוגתו ללוות את הזקן היהודי בליווי צבאי עד בית־הכנסת. ומה נהדר היה המפגש הפלאי, לראות את הכהן הישיש פוסע נמרצות, כשבידו 'לאמטעניע', הלא היא עששית העשויה פח ובפנים נר למאור, ומצדו חילים בריטיים המוליכים אותו אחר כבוד עד פתח בית־הכנסת. פעם אחרת הגיעה אל החצר פלגת חילים, וכששמעו רחש עולה מהיכל בית־הכנסת, מהרו להכנס פנימה מתוך מחשבה כי יעלה בידם לתפס איזה 'דג שמן' שמתחמק מעיניהם הבולשות. אולם מה נדהמו לראות איש זקן יושב בגפו בבית־הכנסת הריק והחשוך, ולאוור החור של העששית הוא מעין בספר ישרן שלפניו. הללו הביטו במבוכה אל תוך הגמרא הישנה, והיו נראים כ'תרגוגל בבני־אדם' - כאותו תרגוגל המביט בנסח הכפפות שנערכת בערב יום־הכפורים ומתחילה בפלים 'בני־אדם', ומיד הסתלקו כלעמם שבאו. סדר יומו של רבי מרדכי הכהן היה משא להערצה, ורבים התקנאו בו קנאת סופרים. היו פעם שני אברכים צעירים ובריאיים, שהחליטו לחקותו ולאמץ להם את סדר יומו. השנים השבימו קום בשעה אחת בלילה, ולמדו ביחד עד אשמרת הבקר אז התפללו כ'ותיקיו', אולם ההחלטה החזיקה שבועים בלבד... יותר מזה לא הגליח הצמד לשיר בתנאים הקשים, והערצתם לכהן הישיש, שנהג במתכנת זו במשך עשרות רבות של־שנים, גדלה שבועתים.

ומנהג נוסף ופלאי נוהג היה רבי מרדכי הכהן. בכל פעם שהיה מתעורר בלילה, גם אם היה הדבר רק שעה אחת בלבד לאחר שעלה על־יצועו, לא היה שב ומתהפף על־צדו כפי שכלם נוהגים, אלא התנער מיד משנתו והתשוב ללמד עד אור הבקר. "מה פשוט מנהגך זה?" תמהו בכניו פעם כמה מלומדי בית־הכנסת שהרהיבו עז לשאלו, ונדחמו לשמע תשובתו המנמקת והמפליאה: "ובכן, הבה ואספר לכם את תולדות חיי, ותוכלו להבין את פשר מנהגי. היה זה לפני שנים רבות, בעת שהייתי אברך צעיר לימים. חליתי אז במחלה כבדה וחמורה, והרופאים אמרו נואש לחיי. בני המשפחה היו שבורים ורצוצים ממצבי, והחלו להתכווץ לגרוע מכל, אולם לפתע התהפף מצבי לטובה ובדרך גם הבראתי וקמתי בריא ושלם. היו לי ימים ארבים בתקופת החלמתי, כדי להרהר פנים הגדול שארע עמי, ובחסד העצום שעשה עמי הקב"ה פשהחזיר לי נשמותי בחמלה. ואז נפדתי בפסוקים שבפפשת פינחס, שנאמרו לאחר מנין שבטי ישראל ביד משה ואלעזר הכהן: 'באלה לא־היה איש מפקודי משה ואהרן הכהן אשר פקדו את־בני ישראל במדבר סיני, בי־אמר ה' להם מות ימתו במדבר, ולא־נותר מהם איש כי אס־כלב ברי־אפה ויהושע ברי־נון'. וזכרתי את דברי חז"ל במדרש, כי מדי שנה בשנה בערב תשעה באב, היה משה רבנו מכריז ואומר 'צאו לחפר', וכל אלו שהיו בני עשרים ביציאתם ממצרים ונגזרה עליהם מיתה במדבר עקב חטא המרגלים, יצאו לחפר לעצמם קברים והיו נכנסים לשם בליל תשעה באב. ובאשר האיר הבקר והשחר עלה, היה הפרזו מכריז ואומר 'קומו והפרישו המתים מן־החיים', ומתוך הקברים היו מבצבצים ויוצאים ראשי אנשים. כך נהגו במשך ארבעים שנות נדודיהם במדבר, ומדי שנה נחסרו מהם ט"ו אלה, עד שכלה כל הדור".

"וחשבתי בלבי, מי יכול לשער את מה שעבר על אבותינו שם בקברותיהם במדבר, וכיצד שכבו כל אותו הלילה והמתנו שמא יבוא הקב"ה לטל את־נשמתם. ואז אמרתי לעצמי, מן־הסתם רבים מאותם אנשים אף נדמנו בעודם שוכבים בקברותיהם, ובאשר היו מתעוררים באמצע הלילה משנתם וראו לשמחתם שנותרו בחיים, הרי ידעו בברור כי נפשם היתה להם לשלל ונתורה להם עוד שנה לפחות לחיות. ואם־כן, כלום היו אז מתעצלים וממשיכים לשכב בקברם עד אשר האיר הבקר? בודאי שלא, אלא מיד היו קופצים החוצה וחוזרים הביתה בשמחה". והרגשה זו אופפת אותי מדי לילה, סיס רבי מרדכי הכהן את־דבריו כשהוא מצטט בענוה, "ובאשר אני נעור משנתי וקחש שעודני חי, אינני מסגל להרדם יותר, אלא קופץ אני ממשתי מיד ולומד עד אור הבקר..." ♦

פניני אור החיים

מדברי האור החיים הקדוש על הפרשה

בני יחודה (כו, טז) - עוד ירמו כמה שנקדק אומר השלטי ואין אות הנו"ן בבנין השם, ואין בן מנהגו להוסיף בשם המשפחה את חדשה וזלת ה"א וי"ד באמור בכל הקדמות, הנו"ן משפחת התנכי וגו'. אכן ירמו כמה שאמרו ז"ל בפסוק והחזיקו זה בכתף איש יהודי וגו' יעין שם דבריהם, והוא זה שרמו באמור השלטי, פרוש שהאמות פלן יאמרו לכל־אחד מן־ישראל שני אנשי. ואמרו לפרץ משפחת הפרצי, ירמו על־דרך אומנם שהמלך פורץ גדר לעשות לו דרך, והנהגה כי בבא הבא מפרץ יהיו כל־ישראל משפחת הפרצי מלכים, ועל אותו זמן הוא שאמרו ז"ל כל־ישראל בני מלכים, וכן אמר הנביא מלכים יראו וקמו וגו', גם ירמו על הפרצה הגדולה אשר יפרץ באמות לאין תכלית, ואמרו לזה משפחת הזרחי ירמו מה שאמר הכתוב הנה חחשך וגו' ועלך יזרח ה', וכתוב והיה לך ה' לאור עולם, והוא אמרו משפחת הזרחי אשר עלינו יזרח ה': קח־לך וגו' אשר־ירוח בו (כו, טז) - צריך לדעת אומר קח־לך, עוד אומר אשר־ירוח בו וכי יש אדם שאין בו רוח? עוד צריך לדעת מה זו סמיכה. אכן לפי מה שפרשתי בדברי משה באה התשובה שפרש אומר קח־לך פרוש כחששתך ולדברך קח את יהושע, ודע שהוא איש אשר־ירוח בו, פרוש אתה ישר שרש כל הנשמות והוא ישנו בבחינת הרוח, והוא אומר אשר־ירוח בו, פרוש שרש כל רוחות הדור ההוא, וצוה ה' לסמך ידו להעיר לרוח מהות הששמה שבמשלה והוא אומר לבסוף למען ישמעו כל־עדת בני ישראל סמוכה למאמר ונתתה מהודך עליו, לומר שצוה יתיה גם־כן כלול משרש הנשמות וצוה ישמעו פרוש יקבלו מאמריו, כל־עדת בני ישראל, פרוש תהיה גם־כן תכונת האנשים השלמים בעלי הנשמה מרצית ממנו:

דברי הימים

בשנים האחרונות התפרסם ציון הצדיק רבי יצחק גבירא, הקבור בחצר בית במושב עגור דרומית לבית שמש, ורבים משתטחים על קברו בייחוד ביום פטירתו כ"א בתמוז תשי"א, ורואים ישועות ובפרט לזיווגים הגונים. רבי יצחק היה מחבמי קהילת אלסוד שבתנין, ונודע בבקיאותו בתורה, כשוחט ומוהל מומחה ומרביץ תורה לרבים. בנו סיפר, כי לילה אחד העירו אביו לאחר שעסק בלימוד התורה וערך תיקון חצות, וביקש ממנו להתלוות אלו בדרכו לאחד הכפרים באזור. בהגיעם ראו שם פור גדול והשוחטים נאבקים עמו לשווא כדי להרביצו לשחיטה, עד שרבי יצחק ליטפו בידו ומיד נרגע השור ונשכב ארצה, והפנה את צווארו לשחיטה. בשנת תש"ט עלה ארצה יחד עם בני קהילתו, ובדרכם מעד הגמל עליו רכב ונפל לתהום. כולם היו בטוחים כי הוא נהרג, אולם לפליאתם מצאוהו יושב ארצה ומעיין בספר, ואילו הגמל נעשה איברים איברים. לאחר עלייתו התיישב עם בני קהילתו במושב עגור, ועודד אותם להתמודד עם קשיי הקליטה בארץ ברוחניות ובגשמיות. בליל אחת השבתות של חודש תמוז, קרא מזמור כ"ו שבתהלים וקראו שוב ושוב בלי לסיימו. לפתע אמר לבנו שהוא רואה כי קיצו קרב, ולאשתו אמר שעתידי להיפטר שלושים יום אחריו. הוא ביקש ממקורביו לקבור אותו בסמוך ליישוב, והתנבא כי ביום פטירתו עתיד לרדת למרות היותם בתקופת תמוז, וכך היה. הוא נטמן בסמוך לבתי הכפר תחת עץ חרוב, והרבנית נפטרה חודש ימים אחריו. לאחר שנים התגלה בחלומו לאשה זקנה שהתגוררה בכפר, ובישר לה כי בתה העקרה תיפקד בשלושה ילדים, והיא דאגה לשמירת המקום. על הקבר הוקמה מצבה, ורבים נוהרים לשם ורואים ישועות פלאיות.

משבח

מטעים

אבינו מת במדבר (כ.ד.)

בטעמי זרקא מנה סגל, לרמו לזכרי תרגום יונתן ברצוא, שצלפחד עשה מעשהו לשם שמים, כדי שילמדו ממנו כמה קדושה היא השבת וכמה חמור אסור חילולה, ואם כן זרק והפקיר את עצמו למיתה, וזאת כדי להביא למנוחה ביום השביעי את עם ישראל שהוא עם סגולה. (מותרות של רש"י)

בשבעתיכם (כז.)

באתנחתא ולפניה הטעים הנדיר מאילא, ואינו טעים מפסיק אלא מחבר. לרמו ששרש התבה הוא שבע, בדברי השל"ה הקדוש, שהיא נוסריקון שבעות ב'פזרים ע'צרת, והם שמות ההג. (קול שלום)

ומנחתם ונספיהם לפרים (כח. יח)

במקבנות חג הסוכות, יש טעמי פזר ותלישא גדולה על המקבנות בתבות אלו בכל ימי חג החל מהיום השני, למעט היום הראשון והיום השמיני. מפני שסוכות הוא זמן שמחנתו, ואמר חז"ל שאין שמחה אלא בבשר ויין, ולכן נרמז כאן שהאדם צריך לפזר ממונו ולתלש להנינו לשחט ולאכל מנה גדולה של בשר-במהה כדי להרבות שמחה, אולם ביום הראשון כבר השמחה שרובה בכניסת החג ובנטילת ארבעה מינים מן-התורה, וכן ביום השמיני שהוא חג בפני עצמו, ולכן אין צורך בהטעמת טעמי פזר ותלישא גדולה בהם. (נר תמיד)

מדגש

על הפסוק "ושם בתיאשר שרה" כתב הרמב"ן, כי אנקלוס תרגם "ושם בתיאשר אשר שרה", ששרה היתה בת אשת אשר, ולכן קבלה נחלה בבנות צלפחד כי לאביה לא היו בנים, ואם היתה בתו של אשר לא היתה מקבלת נחלה, שהרי היו לו ארבעה בנים ימנה וישוה וישוה וישיה, ורק שלשה מהם מפרטים בפרשתנו למעט ישוה, ולכן נאמר "ושרה אחת" שלא היתה בת אשר ממש. בפרוש הטור על-התורה נדחה פרוש זה, שהרי לא נמנו אלא יוצאי ירך יעקב, אולם חת"ם סופר למד מקאן בשאלה הבלתי נגי ענוה, ופוסק שקלטים יכול אדם להתחכם לבן שמתגדל אצלו כבנו ממש. בספר הישר מובא, כי אשר נשא את עדון נכדת ישמעאל ומתה בלי-ילד, ונשא את הוזהרה בת אבימאל ברעבר ברשם ברת, שילדה למלכיאל ברעילם ברשם את שרה, ולאשר ילדה ד' בנים.

ממלח

בימיו של ח'כתב סופר" מפרשבורג, החלו שועלים לחבל בפרם ישראל, ובהתימנם לקנא את כבודן של נשות ישראל, ודשו להעניק להן זכויות שוות בהנהגת הצבוא, וכאן בן עתה מתנהגים הרפורמים מקרסי הדת. אמר גליהם ח'כתב סופר" בהלצה: "לא לחנם התפלל משה רבנו אחר שבאו לקניו בנות צלפחד ובקש מהקב"ה יפקד ה' איש על-העדה, מפני שבשראח משה את בנות צלפחד שהן חקמניות ודרשניות ובעלות-לשון, חשש שמא יעלה עליהם בני הדור למנותן בהנהגת הקהל, ולכן הדגיש בתפלתו יפקד ה' איש על-העדה, איש ולא אשה..."

אחד מראשוני תלמידי החת"ם סופר שעלו לארץ-ישראל, היה רבי שמעון דיטש מפרשבורג, ועליותו היתה כרוכה במעשה קנאות שעשה, מתוך קנאה לכבוד השבת. היה זה בשנת תקצ"ח בהיותו בחור צעיר לימים, כאשר הלך מאכסנייתו אל בגין הישיבה, ולתדהמתו ראה אדם עומד ומקטרת עשנה בפיו. האיש היה נמוך לו ביהודי, ובלי לחשב פעמים נגש אליו הבחור שמעון וסטר לו בחזקה על-פניו, במחאה על זלזולו בפרהסייה בכבוד השבת. זמן קצר לאחר מכן גלה העלם לחרדתו, כי הלה כלל לא יהודי אלא נוצרי, ולא עוד אלא שהוא פקיד ממשלתי חשוב ורם-דרג. שוטרי העיר הזעקו מיד ללכוד את הבחור היהודי שהכה את-האיש, ובחסות המהומה הגדולה שפרצה במקום, הצליח הנער להתחמק באין רואים. במשך הימים הבאים הסתתר בביתו של החת"ם סופר בעצמו, עד שלאחר כשבוע קרא לו רבו ואמר: "שמעון תלמידי, רואה אני את קנאותך הגדולה לה' ולתורתו, ולכן חושבני שעליך לעלות לירושלים, שם תשתמש במדה זו לשמירת חומות העיר, ונשם מקומך הראוי". עוד באותו שבוע נפרד הבחור ממשפחתו ועלה לארץ-ישראל, הקים בה משפחה מסעפת בישראל, וזכה לבנין וחתנין רבנן ודור ישרים.

רבי אהרן רוט בעל 'שמר אמינים', היה מחשיב מאד את רבי עמרם בלוי שנועד בקנאותו הגדולה לה' ולתורתו ועמידתו בפרץ מול מקריס הדת, והתבטא עליו פעם כי חצי ירושלים עומדת עליו ומתקוממת בזכותו. היה זה כאשר נפרצה פרצה חמורה בחומות ירושלים, עם הנהגת משחקי פדור-רגל בשבת-קדש, ורבים מיקירי ירושלים יצאו למחות על חלול שבת המלכה בפלטרין של-מלך. רבי עמרם היה הפעיל המרכזי במחאה מדי שבת, ורבי אהרן שלח את חסידיו ובחוריו לטל חלק במחאה הצבורית. אולם לאחר שתי שבתות הורה, כי הבחורים יחדלו ללכת להפגנות, שכן במקום שהו אינשי דלא מעלי וצעירי הצאן נתקלו במחזות זרים, עד שיצא שכרם בהפסדם. כששמע זאת רבי עמרם נחלשה דעתו, ורבי אהרן שלח לומר לו כך: "רק אם אתה מוכן לטל על-עצמך את האחריות הכבדה ואת הפסד שכרם של בחורי הישיבה שעלולים לפגם עיניהם בשעת המחאה, הריני מוכן להמשיך לבקשם לצאת למחות". מוכן כי רבי עמרם נרתע מלקבל על-עצמו את האחריות הכבדה לדבר, ומאז חדלו הנערים להשתתף בהפגנות הצבוריות.

רבי שמואל דיטש, היה מקנאיה הידועים של ירושלים, ורבים חבו לו את עתידם הרוחני. אולם קנאותו היתה קנאות של-אמת, ונבעה מלב אוהב ורחמן, לצד חתייה לאמת נוקבת עם שמירה על כבוד-הזולת. פעם עבר בשכונת בתי הנגרים בה התגורר, אחד מן החלוצים החפשיים, יהודי גלוי-ראש, ושאל אותו היכן הדרך המובילה אל הכתל המערבי. "לא צעק עליו אבא", ספרה בתו, "כפי שהיו קנאים אחרים נוהגים, צוי אחד, מה לך ולכתל המערבי? אלא אמר לו 'בוא ואראך את-הדרך. הלה עמו בברת-דרך ושוחר עמו בידיות עמקה, ובעודם באמצע הליכתם כבר החל החלוץ להזיל דמעות. הוציא מטפחת מפיסו וקשר לראשו בהעדר כפה, ולא נפרד מאבא בטרם הבטיח מעצמו, כי מעתה ואילך ישמר תורה ומצות בהלכה..."

רבי יהודה צדקה היה קנאי גדול לכל-דבר שבקדש, ולא חת מפני איש בקנאותו לה' ולתורתו. וכך כתב בספרו: "לא בכל-דבר צריך להיות ענינים, כי לפעמים צריך להיות קשים ולא להפגע לחפשים. אלא לעמד בפרץ". בשנת תשל"ב נודע לו, כי בבית-ספר מסין שנחשב כמחנה לתורה ומצוות, נמסרו דברים אסורים בידי אחד מאנשי צות ההוראה. לא הפס רבי יהודה, ובלייל שבת-קדש עמד והתירע על-הדבר קבל-עם ועדה, ומחה נמרצות על-כך שבית חנוך המתמר להקרא כמוסד דתי, מכניס בין כתליו מורים משקצים. הדברים הגיעו חיש מהר לאזניו של מנהל בית-הספר, והלה הגיש תלונה נגדו במשטרה. רבי יהודה הזמן לחקירה, וכאשר התבקש לתת הסברים לדרישתו, אמר לחוקר: "תאר לעצמך שהמפקד שלך מורה לך לעשות פעולה מסוימת, ואני מורה לך לעשות להפך. למי תשמע? בודאי למפקד שלך, ובכן דע לך כי המפקד שלי הוא הקב"ה בכבודו ובעצמו, והוא צוה עלי שבאשר אני רואה דבר שאינו לרצון ה', עלי לזעק ולמחות על-כך. וכיון שחייב אני לעשות מה שהורה לי מפקדי, לכן לא יוכל אדם בעולם למנע אותי מזה. ועתה עשה עמי כרצונך". החוקר התפעם מעז-רוחו, ומהר לשחררו לאלתר.

רבי ליב טודרס'ס לוי מיקירי ירושלים, היה איש צדיק וקנאי לה' ולתורתו. אולם כאשר ראה כי בנו הולך לשמע דרשות של דרשנים שונים שתבעו לעמד בפרץ ולשמר על חומות ירושלים, יעץ לו שלא לבטל זמנו מלמוד התורה. תמה הבן ושאל: "והרי גם אתה נוהג בדרך הקנאות", ונענה: "הבה ואסביר לך. אם אחד לומד תורה על-מנת שישבחוהו ושהנו למדן, אמנם אין תורתו נקיה לחלוטין, אולם לפחות יש לו חלק נכבד בשכר הלמוד. כך גם במדת הצדקה, ואם אחד נותן צדקה מתוך תאוות-כבוד, הרי בידו לפחות מחצית משכר המצוה. וכך גם במצות נוספות שיש בהם חלק 'שלא לשמה' המערב עם 'לשמה', אולם עדיו נותר חלק גדול במצוה. אולם שונה הדבר בקנאות, שכן גם אם רק תשעה חלקים ממנה הם לשם-שמים, הרי שהחלק העשירי הוא בגדר רציחה. מפני שאם יש בד נגיעה פלשה במעשי הקנאות, הרי זו הלכנת פנים של אדם מישראל, חלילה. תוכל ללכת בדרך הקנאות, רק אם אתה מכוון בשלמות רק לשם שמים".

א ש בקש משה רבנו למנות מנהיג על-ישראל, אמר לקב"ה: "יפקד ה' איש על-העדה, שייצא לפניך את שדיבא לפניך",

כי מנהיג עדה צריך לנלות טפח מדרגתו א שייצא לפניך, כדי שילמדו משה שדי, אך גם לכסות טפחים ש עה א שרוח בו, (רבי אברהם מקנהניטש)